

Η ελληνική τραγωδία... δύο δίκες, τέσσερις εκτελέσεις

Ο πανεπιστημιακός καθηγητής Σπύρος Σακελλαρόπουλος και ο σκηνοθέτης Ανδρέας Ζαφείρης συζητάνε για τον Νίκο Μπελογιάννη

Ρεπορτάζ

Θανάσης Καραμπάτσος - Παναγιώτης Φρούντζος

● **Εν συντομία**
Ένας πανεπιστημιακός καθηγητής και ένας σκηνοθέτης συζητούν για τον «άνθρωπο με το γαρίφαλο» με αφορμή την επέτειο των 70 χρόνων από την εκτέλεσή του.

● **Γιατί ενδιαφέρει**
Η Ελλάδα που ονειρεύονται οι θιασώτες του νεοφιλελευθερισμού.

«Αυτή ήταν η δική μας δράση. Και αυτές τις εκατόμβες προσφέραμε. Ετσι αγαπάμε εμείς την Ελλάδα, με την καρδιά μας και με το αίμα μας». Ο Νίκος Μπελογιάννης απολογείται στη διάρκεια της δεύτερης δίκης του και εκθέτει τον θεσμικό πατριωτισμό των κατηγορών του, πατριωτισμό για να γεμίζουν τα τεφτέρια της κιβδηλής ιστορίας τους. Ήταν ζημερόματα της 30ής Μαρτίου 1952 όταν τον πήραν από το κελί του στις φυλακές Καλλιθέας και τον οδήγησαν με τους Δημήτρη Μπάτση, Νίκο Καλούμενο και Ηλία Αργυριάδη στο Γουδί, πίσω από το Νοσοκομείο «Η Σωτηρία», για να τους εκτελέσουν. Κυριακή χαράματα, στις 04.12.

Η πρόσφατη έκδοση – τρίτη και εμπλουτισμένη – του βιβλίου «Ετσι αγαπάμε εμείς την Ελλάδα» (εκδόσεις Τόπος), σε έρευνα του Γρηγόρη Σακελλαρόπουλου και επιμέλεια του καθηγητή Κράτους και Πολιτικής Θεωρίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Σπύρου Σακελλαρόπουλου, και το ανέβασμα της παράστασης «Νίκος Μπελογιάννης: Στο μπόι των ονείρων» σε σκηνοθεσία Ανδρέα Ζαφείρη μας έδωσαν τη δυνατότητα να φέρουμε σε επαφή έναν καλλιτέχνη και έναν πανεπιστημιακό δάσκαλο προκειμένου να συζητήσουμε για τον «άνθρωπο με το γαρίφαλο».

● **Οι διαστάσεις της Κορέας και του κυπριακού**
«Τον Μπελογιάννη τον ανέδειξε η ταινία – ούτε το ΚΚΕ ούτε το

ΚΚΕ εσωτερικού» λέει ο Σπύρος Σακελλαρόπουλος αναφερόμενος στην ταινία του Νίκου Τζίμα το 1980. Δύο δίκες και οι συνεπικλούθες εκτελέσεις που είχαν τεράστιο αντίκτυπο στην ελληνική κοινωνία αλλά και την παγκόσμια κοινή γνώμη παρέμειναν πίσω από το πέπλο της Ιστορίας επί μακρό χρονικό διάστημα.

«Πράγματι αυτή η υπόθεση το 1951-52 είχε αντίκτυπο σε ευρύτερο κόσμο. Και στην πλευρά της Αριστεράς, καθώς δικαζόταν ένα ηγετικό της στέλεχος, και στην πλευρά της Δεξιάς, που θεωρούσε ότι στην ελληνική επικράτεια δρούσαν κατάσκοποι/προδότες, οι οποίοι θα έπρεπε να δικαστούν και να καταδικαστούν» αναφέρει ο καθηγητής. Και αν για την Αριστερά ήταν η ηγεσία και για τη Δεξιά οι προδότες, για τον μεσοίο χώρο τι εκπροσωπούσαν οι κατηγορούμενοι; «Για τον μεσοίο χώρο ήταν ένα ζήτημα το οποίο έπρεπε με κάποιον τρόπο να ξεπεραστεί, αλλά, κατά τη γνώμη μου, δεν υπήρχε το θάρρος για να γίνει αυτό. Μπορεί να υπήρξε η απόφαση να μη γίνουν οι εκτελέσεις της πρώτης δίκης, όταν όμως διεξήχθη η δεύτερη δίκη και υπήρξαν οι καταδίκες σε θάνατο, το κέντρο δεν είχε το θάρρος να τις ακυρώσει» συνεχίζει ο Σπ. Σακελλαρόπουλος, παρατηρώντας μάλιστα σε οξύλοιο μας ότι στις τάξεις των ψηφοφόρων των κεντρικών σχηματισμών κυκλοφορούσε η φήμη πως ο Πλαστήρας επιθυμούσε να δώσει χάρη: «Το θέμα στην πολιτική δεν είναι τι επιθυμώ, αλλά τι κάνω».

Μπορούσαν να σωθούν οι καταδικασθέντες σε θάνατο και αν ναι, υπό ποιες προϋποθέσεις; Το μένος που εκδήλωσαν οι στρατοδικές εναντίον των κατηγορουμένων δεν ήταν ενδεικτικό στοιχείο πως διάβαιναν ένα δρόμο που δεν είχε επιστροφή; «Το μένος των ωριακών στρατοδικών ερμηνεύεται από το γεγονός ότι ήταν εκείνοι που έδωσαν τη στρατιωτική μάχη για να κερδηθεί ο πόλεμος εναντίον του ΔΣΕ. Ήταν κάτι για το

«Ο Μπελογιάννης αντιστρέφει το κατηγορητήριο και επιστρέφει την κατηγορία στους κατηγορούμενους. Είναι ένας άνθρωπος που μπορεί κάτω από εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες να διατυπώνει την άποψή του με σαφήνεια»

Σπύρος Σακελλαρόπουλος
Καθηγητής Κράτους και Πολιτικής Θεωρίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Ο INFO

Η τρίτη και εμπλουτισμένη έκδοση του βιβλίου «Ετσι αγαπάμε εμείς την Ελλάδα. Πλήρη πρακτικά και ιστορικό των δικών Μπελογιάννη. Τα σήματα Βαβουδή» σε έρευνα Γρηγόρη Σακελλαρόπουλου και επιμέλεια Σπύρου Σακελλαρόπουλου κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Τόπος

«Ο Μπελογιάννης είναι ένα αρχέτυπο μιας ηρωικής μορφής, η οποία, πέρα από το ιδεολογικό, το πολιτικό και το ιστορικό, αφορά τον κόσμο της τέχνης ευρύτερα και διαχρονικά»

Ανδρέας Ζαφείρης
Σκηνοθέτης

οποίο διάφορες οργανώσεις που συγκροτήθηκαν στη Μέση Ανατολή προετοιμάζονταν. Ο ΙΔΕΑ δημιουργήθηκε στη Μέση Ανατολή με σκοπό, όπως αναφέρεται στο καταστατικό του, τη δικτατορία της οργάνωσης. Αυτός με διάφορους μετασχηματισμούς οδήγησε στη χούντα του 1967. Από την άλλη, η Ελλάδα διαπρούσε γεωγραφικοπολιτικά κομβικό ρόλο, καθώς με εξαίρεση την Τουρκία ήταν η μόνη βαλκανική χώρα που δεν είχε προσχωρήσει στο σοσιαλιστικό στρατόπεδο. Ετσι υπήρχε εξαιρετικό ενδιαφέρον από το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ που εκδηλώνεται σε όλο τον Εμφύλιο, όπως άλλωστε και από τη Βρετανία» υπογραμμίζει ο πανεπιστημιακός καθηγητής, ενώ παρεμβαίνοντας ο Ανδρέας Ζαφείρης θέτει και μια άλλη διάσταση: «Τότε είχαμε και την Κορέα. Το αντίστοιχο της Ουκρανίας σήμερα ήταν τότε η Κορέα. Η δική του Μπελογιάννη έρχεται και κάθεται ακριβώς πάνω σε αυτό. Δηλαδή στην αποστολή του εκστρατευτικού σώματος στην Κορέα. Είναι κάτι που και η Αριστερά έχει οβήσει από τη νύχτη της. Εγινε μεγάλη σύγκρουση γύρω από το ζήτημα της αποστολής Ελλήνων στην Απω Ανατολή και μες στο στρατεύμα – υπήρξαν λιποταξίες στο μέτωπο της Κορέας: γύρω στα 170 άτομα λιποτάκτισαν και πέρασαν στο απέναντι στρατόπεδο. Αλλά και στα στρατόπεδα εδώ έγιναν μικρές εξεγέρσεις. Υπήρξε κόσμος που αρνήθηκε να πάει. Οργανώθηκαν στρατοδικεία, έγιναν εκτελέσεις. Επεσε μεγάλη καταστολή. Η δική Μπελογιάννη πρέπει να ιδωθεί –όχι ότι είναι αυτή η κύρια πλευρά της– και από την οπτική της απόφασης της οκλήρυνσης του καθεστώτος και ενόψει της κορευτικής περιπέτειας».

Η στάση του Νίκου Μπελογιάννη στις δύο δίκες –με έμφραση στη δεύτερη– είναι υπερπατριωτική: στην πραγματικότητα αναρωσιέται πως είναι δυνατόν να κατηγορούνται για κατασκοπεία αυτοί που πολέμησαν ενάντια στους Γερμανούς κατακτητές για την ανεξαρτησία της χώρας ενώ οι κατηγορούμενοι τους έλαμψαν στην καλύτερη περίπτωση διά της απουσίας τους, στη χειρότερη διά της συνεργασίας τους με τους ναζί. «Στο δικαστήριο ο Μπελογιάννης παρουσιάζει και αναλύει τη γραμμή του ΚΚΕ. Και αυτή δεν ήταν ούτε η γραμμή του ΕΑΜ ούτε του ΔΣΕ. Μετά την ήττα το ΚΚΕ αλλάζει ρότα και αυτό που προτάσσει είναι η συγκρότηση ενός μεγάλου αντιαμερικανικού μετώπου μες στο οποίο χωράνε και άλλα στρώματα εκτός της εργατικής τάξης. Κάνει ανοιγήματα ακόμη και στον στρατό ή σε τμήματα της αστικής τάξης. Αυτή λοιπόν είναι η γραμμή του ΚΚΕ εκείνη την περίοδο: ένα μεγάλο πατριωτικό μέτωπο απέναντι στην αμερικανοκρατία» λέει ο Ανδρέας Ζαφείρης. «Επίσης είχε ξεκινήσει η ιστορία του κυπριακού. Το 1950 είχαμε το δημοψήφισμα για την ένωση και το φθινόπωρο του 1951 ξεκινούν οι πρώτες κινηματικές κινητοποιήσεις. Σε αυτή την περίπτωση η Αριστερά προσπαθεί να παίξει έναν πιο εθνικό ρόλο έναντι της Δεξιάς, η οποία θεωρείται ότι έχει μια πιο υποτελή θέση απέναντι στους

Ο INFO

Η θεατρική παράσταση «Νίκος Μπελογιάννης: Στο μπόι των ονείρων», σε κείμενο και σκηνοθεσία Ανδρέα Ζαφείρη, ανεβαίνει στο θέατρο 2510 (Θεμιστοκλέους 52, Εξάρχεια). Τα μεσάνυχτα της Τρίτης 29/3 προς Τετάρτη 30/3, την ημέρα που συμπληρώνονται ακριβώς 70 χρόνια από την εκτέλεση, θα δοθεί ειδική παράσταση

Βρετανούς και τους Αμερικανούς» παρεμβαίνει ο Σπ. Σακελλαρόπουλος, με τον σκηνοθέτη να υπερθεματίζει: «Τότε βγήκε το ΚΚΕ από τη γωνία ξανά. Μετά το 1949 βγήκε με βάση το κυπριακό».

● **Οι ψυχαναγκασμοί ενός καθεστώτος**
Διαβάζοντας τα πρακτικά της δίκης στο βιβλίο «Ετσι αγαπάμε εμείς την Ελλάδα» των Γρηγόρη και Σπύρου Σακελλαρόπουλου αντιλαμβανόμαστε ότι αρκετοί, με προεξάρχοντες τους Νίκο Μπελογιάννη και Δημήτρη Μπάτση, είναι προγραμματισμένοι. Θα έπρεπε να καταδικαστούν και να εκτελεστούν. «Κατά πρώτον ήταν συμβολικό, ότι δεν θα γλιτώσει κανείς. Γιατί δεν ήταν μόνο ο Μπελογιάννης – οι εκτελέσεις συνεχίστηκαν έως το 1955. Υπάρχει λοιπόν το συμβολικό στοιχείο: να καταλαβαίνει κανείς το καθεστώς φόβου που θα συντηρήσει όποιον αποφασίσει να κινηθεί ενάντια στο σύστημα. Από την άλλη φοβόντουσαν να υπάρξει ένας τέτοιος άνθρωπος στη φυλακή, ο οποίος θα μπορούσε να λειτουργήσει συσπειρωτικά, ενώ ήταν πιθανό να οργανωθούν κινητοποιήσεις για την απελευθέρωση του. Μην ξεχνάμε ότι λίγο πριν είχαν διενεργηθεί εκλογές στις οποίες είχε εκλεγεί ένας σηματικός αριθμός καταδικασθέντων σε φυλακίσεις – ασκέτως αν αργότερα ακυρώθηκε η εκλογή τους. Στις επόμενες εκλογές ήταν βέβαιο ότι θα κατέβαζαν τον Μπελογιάννη για βουλευτή. Θα ήταν μια κατάσταση διόλου εύκολα διαχειρίσιμη» υποστηρίζει ο καθηγητής.

Αυτό το καθεστώς φόβου δεν φάνηκε να επηρέασε τον Νίκο Μπελογιάννη, ο οποίος στη δική παρουσίαση ότι μόνο συγκροτημένοι αλλά και άνετος και χαλαροί. Εκπλήσσουν ακόμη και σήμερα οι φωτογραφίες του, στις περισσότερες από τις οποίες δεν απεικονίζεται να γελάει. «Ο Μπελογιάννης εκπροσωπεί το κόμμα, έχει διοριστεί αναπληρωματικό μέλος της ΚΕ λίγο αργότερα και

χειρίζεται την κατάσταση με τρόπο δεξιολογικό: αντιστρέφει το κατηγορητήριο και επιστρέφει την κατηγορία στους κατηγορούμενους. Είναι άνθρωπος που μπορεί κάτω από εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες να διατυπώνει την άποψή του με σαφήνεια».

Το ενδιαφέρον του ιστορικού για τον Νίκο Μπελογιάννη είναι δεδομένο, αντίθετα με του καλλιτέχνη. «Ο Μπελογιάννης πηγαινει προς τον θάνατο χαμογελώντας και μόνος του. Γιατί πολύ αργότερα από την απόφαση του δικαστηρίου ξεσπά το κίνημα της παγκόσμιας απληλεγγύης στο πρόσωπό του, από τον Τσάρλι Τσάπλιν μέχρι τους Κιουρί και από τον Αϊνστάϊν μέχρι τον Ντε Γκολ. Αυτά όμως ο Μπελογιάννης τα γνώρισε 15 μέρες προτού εκτελεστεί. Αυτό λοιπόν είναι ένα αρχέτυπο μιας ηρωικής μορφής, η οποία, πέρα από το ιδεολογικό, το πολιτικό και το ιστορικό, αφορά τον κόσμο της τέχνης ευρύτερα και διαχρονικά. Νομίζω ότι αυτό είδε και ο Πικάσο και στο σκίτσο του αυτό προσπάθησε να αποτυπώσει – δεν είναι ένα στρατευμένο σκίτσο. Για να μπορεί ο σκίτσο να δώσει μια προεξοχή, ο Μπελογιάννης ολόπλευρα χρειάζεται και η τέχνη. Θα μας δώσει όλα τα στοιχεία, πράγμα που δεν μπορεί να κάνει ο "γυμνός" ιστορικός, πολιτικός λόγος».

Στην αναρώτησή μας αν η σημερινή είναι εποχή για ήρωες, ο Μπελογιάννης είναι λαϊκός («Όλες οι εποχές είναι για ήρωες»), ο δε Σπ. Σακελλαρόπουλος πιο επεξηγηματικός: «Κάθε εποχή μπορεί να γίνει. Εξαρτάται από τις συνθήκες. Οι άνθρωποι οι οποίοι ζούσαν στην Ελλάδα στα μέσα της δεκαετίας του '30, προτού γίνει το πραξικόπημα Μεταξά, δεν φαντάζονταν ότι θα γίνουν ήρωες. Ο Μπελογιάννης, φοιτητής της Νομικής, θεωρούσε ότι θα ακολουθούσε καριέρα δικηγόρου. Οι άνθρωποι γίνονται ήρωες κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες. Οι ίδιοι άνθρωποι σε διαφορετικές συνθήκες ίσως δεν θα γίνονταν ποτέ».

Η συζήτηση οδηγείται στο τέλος της με την αναφορά σε κάποια από τα υπολόγια πρόσωπα του δράματος. «Η εκτέλεση του Δημήτρη Μπάτση σχετίζεται και με το βιβλίο του για τη βαριά οικονομία στη χώρα –ιστορικό ακόμη και σήμερα, αποτελεί σημείο αναφοράς που δείχνει τις δυνατότητες που έχει η χώρα για αυτοδύναμη ανάπτυξη. Μην ξεχνάμε ότι λίγο πριν είχαν διενεργηθεί εκλογές στις οποίες είχε εκλεγεί ένας σηματικός αριθμός καταδικασθέντων σε φυλακίσεις – ασκέτως αν αργότερα ακυρώθηκε η εκλογή τους. Στις επόμενες εκλογές ήταν βέβαιο ότι θα κατέβαζαν τον Μπελογιάννη για βουλευτή. Θα ήταν μια κατάσταση διόλου εύκολα διαχειρίσιμη» υποστηρίζει ο καθηγητής.

«Να προσθέσουμε και τον Ηλία Αργυριάδη και τον Νίκο Καλούμενο» συμπληρώνει ο Σπ. Σακελλαρόπουλος, «οι οποίοι πέτυχαν πάρα πολύ στη δική. Παραδέχτηκαν την υπατιότητα τους κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αλλά δεν πρόδωσαν, δεν μίλησαν για άλλα πρόσωπα. Και οι δύο ήταν στελέχη του κόμματος και εκτελέστηκαν και αυτοί. Καμιά φορά ξεχνιέται αυτό».